



בצלם - מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים (ע.ר.)
بتسيلم - مركز المعلومات الإسرائيلي لحقوق الإنسان في الأراضي المحتلة
B'Tselem – The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories

4.9.14
ש.מ. 15390

לכבוד
סא"ל רונן הירש
הפרקליט לעניינים מבצעיים
בפקס

שלום רב,

הנדון: חקירות של אירועים שהתרחשו במהלך הלחימה ברצועת עזה: יולי-אוגוסט 2014
מכתבך מיום 11.8.14

במכתבך שבנדון ביקשת שנעביר אליכם מידע בנוגע ל"אירועים שארעו במהלך המבצע ואשר ביחס אליהם קיים חשד כי בוצעה הפרה של הדין".

לאחר דיונים שקיים בצלם, החליט הארגון לא להעביר אליכם מידע כזה ולא לסייע לפרקליטות הצבאית בכל הנוגע לחקירות כאלה. כמוכן שכל המידע שבצלם מפרסם באתר האינטרנט שלו ובפרסומיו השונים זמין לכולם ובכלל זה לפרקליטות הצבאית ואתם מוזמנים להתעדכן שם במידע שברשותנו.

עמדתנו זו נובעת מהעובדה שמנסיוננו בעקבות אירועי לחימה קודמים ברצועת עזה עולה כי החקירות עליהן אחראית הפרקליטות הצבאית אינן מאפשרות מתן דין וחשבון בקרב האחראים להפרות של החוק והן אינן מגיעות לחקר האמת.

הבעיה בוודאי אינה נוגעת רק לפרקליטות הצבאית אלא נעוצה בקשיים מבניים במערכת אכיפת החוק בישראל, שהפרקליטות הצבאית היא חלק ממנה, בכל הנוגע לחקירות של הפרות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי.

בדיוק מהטעם זה, פנו בצלם וארגוני זכויות אדם נוספים ליועץ המשפטי לממשלה מיד לאחר "מבצע עופרת יצוקה" ודרשו שיקים מנגנון חקירה עצמאי לבדיקת החשדות להפרת הוראות המשפט ההומניטארי הבינלאומי במהלך המבצע. הארגונים דרשו כי מנגנון החקירה לא יבחן רק אירועים ספציפיים אלא יתייחס גם להוראות שניתנו לצבא ולמדיניות שלפיה פעל. דרישה זו נדחתה, גם לאחר פנייה חוזרת בנושא.

בשלושה היבטים עיקריים מערכת אכיפת החוק הקיימת אינה מסוגלת לדעתנו להתמודד עם הפרות הנוגעים להתנהלות הצבא במתקפות הצבאיות ברצועת עזה:

1. חקירות של הדרג המדיני ושל הדרג הפיקודי הבכיר בצבא: הדרג המדיני מתווה את המדיניות הכללית שאושרה לצבא והוא מעורב בקבלת החלטות מבצעיות ובאישורן. החלטות אחרות מתקבלות על ידי דרג פיקודי המקביל לזה של הפרקליט הצבאי הראשי (הפצ"ר) או בכיר ממנו. בשני המקרים, לא קיים גוף היכול לחקור את מעורבותם של דרגים אלה בפעולה הבלתי חוקית.

2. "הכובע הכפול" של הפצ"ר: מחד גיסא, הפצ"ר נותן ייעוץ משפטי לצבא טרם הלחימה ובמהלכה; מאידך גיסא, הוא האחראי על קבלת החלטה האם לפתוח בחקירות פליליות נגד חיילים. ככל תפקידים זה יוצר ניגוד עניינים מובנה במקרים שבהם ניתנו הנחיות ופקודות המעוררות חשד להפרה של החוק בעקבות ייעוץ של הפרקליטות הצבאית. במצבים מסוג זה, הפצ"ר, שהיה אחראי למתן האישור המשפטי לצעדים החשודים כבלתי חוקיים, נדרש להחליט בדיעבד האם לקיים חקירה פלילית נגדו- עצמו ונגד הכפופים לו.

3. חקירת אירועים שבהם קיים חשד שחיילים פעלו בניגוד לפקודות הצבא: ברוב המכריע של מקרים אלה מתמקדות החקירות רק בהתנהגותם ובאחריותם של הדרגים הנמוכים בשטח. בשלב הראשון נערך בדרך כלל תחקיר מבצעי, שעל בסיס ממצאיו מתקבלת החלטה האם לפתוח בחקירת מצ"ח. במקרים הבודדים שבהם מוחלט על פתיחת חקירה, מועברים ממצאיה לפרקליטות הצבאית ועליה מוטל להחליט מהם הצעדים, אם בכלל, שיש לנקוט נגד המעורבים. קיום תחקיר מבצעי לפני חקירת מצ"ח מעכב את פתיחת החקירה הפלילית – לפעמים בחודשים ארוכים – ופוגם באמינות העדויות של החיילים שייגבו במסגרתה, לאחר שגרסותיהם נמסרו כבר בפומבי במסגרת התחקיר. חוקרי מצ"ח אינם יכולים ברוב המקרים להגיע לזירת האירוע והם מתקשים בגביית עדויות מקורבנות או מעדי ראיה פלסטיניים. הליכים אלה כה ממושכים עד שלעתים חולפות כמה שנים מיום האירוע ועד להחלטת הפרקליטות הצבאית האם לנקוט צעדים נגד המעורבים.

בצלם נתקל בבעיות אלה לאחר "עופרת יצוקה" ולאחר "עמוד ענן", כאשר אף אחת מהחקירות שנערכו לא נגעה לרמת המדיניות או לחוקיותן של ההוראות שניתנו לחיילים. ברמה הפרטנית – כמעט כל התחקירים המבצעיים והחקירות שנפתחו עסקו באירוע כזה או אחר ובאחריותו של חייל בודד. ברובם המכריע קבעה הפרקליטות הצבאית שהחיילים פעלו כחוק.

ב"מבצע עופרת יצוקה" נהרגו לפחות 759 פלסטינים שלא השתתפו בלחימה, למעלה מ-5,300 נפצעו וכ-20,000 איש נותרו ללא קורת גג. על פי המידע שפרסמה הפרקליטות הצבאית, היא בחנה למעלה מ-400 אירועים שהובילו לפתיחתן של לפחות 52 חקירות מצ"ח. ככל הידוע לבצלם, ישנו לפחות מקרה אחד – שבו נהרגו חמישה בני משפחה – שבנוגע אליו טרם התקבלה החלטה האם לפתוח בכלל בחקירת מצ"ח, יותר מחמש שנים לאחר האירוע. שלוש חקירות בלבד הסתיימו בהגשת כתבי אישום, כשהעונש החמור ביותר (7.5 חודשי מאסר בפועל) נגזר על חייל בגין גניבת כרטיס אשראי.

במהלך "מבצע עמוד ענן", נהרגו 167 פלסטינים, לפחות 87 מהם לא השתתפו בלחימה. על פי הפרקליטות הצבאית, בתום הלחימה מינה הרמטכ"ל ועדה צבאית פנימית, בראשות האלוף נעם תיבון, שתחקור את האירועים במהלך המבצע. הוועדה בדקה יותר מ-80 אירועים שלגביהם הועלו טענות שהיתה בהם הפרה של החוק וממצאיה הועברו לפצ"ר כדי שיקבע האם לפתוח בחקירה פלילית. נכון לאפריל 2013 בחן הפצ"ר כ-65 מהאירועים, שלגבי כולם נקבע שלא היתה הפרה של החוק.

הפגיעה באוכלוסייה האזרחית במהלך "מבצע צוק איתן" היתה עצומה: על פי מידע ראשוני שאסף בצלם, כ-40% מהפלסטינים שנהרגו במהלך הלחימה הם קטינים, נשים ובני למעלה מ-60. במהלך הלחימה נהרסו אלפי בתים ומאות אלפי אנשים נעקרו מבתיהם, שאליהם כלל לא בטוח שיוכלו לחזור. מציאות זו היא, בין השאר, תוצאה ישירה של ההנחיות שניתנו לצבא, שלפחות חלקן מעלות חשד כבד שאינן חוקיות: כך בנוגע להנחייה לפגוע בבתיים של פעילי חמאס וארגונים אחרים כאילו היו מטרות צבאיות לגיטימיות; כך בנוגע להתייחסות לאזורים נרחבים שבהם ניתנו לתושבים אזהרות שאינן אפקטיביות לעזוב את בתיים כאל אזורים "סטיריליים" שניתן להפציץ אותם כאילו היו מטרות צבאיות לגיטימיות; וכך בנוגע למספר הרב של אירועים שבהם נהרגו אזרחים רבים בכל אירוע, יותר מכפי שקרה בכל אירוע לחימה בעבר, הן מבחינת מספר הנפגעים בכל אירוע והן מבחינת הצטברות האירועים.

מאחר שלא נעשה כל שינוי משמעותי במערכת אכיפת החוק בישראל – שהפרקליטות הצבאית היא חלק ממנה – נראה שחשדות אלה לא ייחקרו גם הפעם וכי אין כל כוונה לחקור את חוקיותן של ההוראות שניתנו לצבא ואת אחריותם של הדרג המדיני ושל הדרג הפיקודי הבכיר. בצלם סבור שאין הצדקה להתמקד רק בחקירה של אירועים ספציפיים ושל התנהלות כזו או אחרת של החיילים בשטח, מה גם שאנו מתקשים לראות כיצד תוכל הפרקליטות הצבאית לנהל חקירה יעילה. זאת מאחר שגם הפעם, הצבא – והוא בלבד – צפוי לחקור את התנהלותו שלו במהלך אירועי הלחימה. וגם הפעם, יתנהלו החקירות ללא כל ביקורת חיצונית.

כמובן שנשמח לסייע לכל מנגנון חקירה ישראלי שיהיה עצמאי, רציני וענייני לבחינת חשדות להפרת המשפט ההומניטארי הבינלאומי במהלך "צוק איתן". ואולם, כל עוד מערכת אכיפת החוק נותרה כשהיתה, עמדתנו היא העמדה שפורטה לעיל.

בכבוד רב,



חגי אלעד,
מנכ"ל בצלם